
Programma Kennis op Maat – call november 2022

Titel project: *Kennis op Maat Beter Bodembeheer bij de hand*

Contactgegevens penvoerder:

Naam: Lotte van Dueren den Hollander
Bedrijf: BO Akkerbouw
e-mailadres: vanduerendenhollander@BO-Akkerbouw.nl

Contactgegevens namens onderzoekers:

Naam: Janjo de Haan
Organisatie: Wageningen University & Research
e-mailadres: janjo.dehaan@wur.nl

Het PPS-voorstel draagt bij aan missie:

x A. Kringlooplandbouw
o B. Klimaatneutrale landbouw en voedselproductie
o C. Klimaatbestendig landelijk en stedelijk gebied
o D. Gewaardeerd, gezond en veilig voedsel
o E. Duurzame en veilige Noordzee, oceanen en binnenwateren
o F. Nederland de best beschermde en leefbare delta

Of aan Sleuteltechnologie:

o ST1. Smart Technologies in Agri-Horti-Water-Food
o ST2. Biotechnologie en Veredeling

Of aan:

o LNV-MMIP's

Als hierboven een missie is gekozen, bij welk MMIP binnen die missie past het voorstel?

A2. Gezonde, weerbare bodem- en teeltsystemen, gebaseerd op agro-ecologie en zonder schadelijke emissies naar grond- en oppervlaktewater

- Penvoerder heeft gecheckt dat de te ontsluiten kennis binnen dit KoM-project-aanvraag publiekelijk gedeeld kan worden met bronvermelding.
- Penvoerder en kennisinstellingen hebben met de partners de te ondertekenen standaard samenwerkingsovereenkomst besproken zodat na goedkeuring snel gestart kan worden met de uitvoering.
- Penvoerder is akkoord met het beschikbaar stellen van de projectaanvraag binnen Wageningen Research en – waar aan de orde – de andere kennisinstelling na goedkeuring.

Inhoudelijke beschrijving**1. Samenvatting aanvraag (max. 0,5 A4; deze tekst wordt gepubliceerd)**

In 2030 moeten alle landbouwbodems in Nederland duurzaam beheerd worden en moet jaarlijks 0.5 Mton koolstof worden vastgelegd in landbouwbodems. Deze doelstelling is in het Nationaal Programma Landbouwbodems (NPL) afgesproken door de overheid en het bedrijfsleven. Om deze doelstelling te behalen is het essentieel dat ontwikkelde wetenschappelijke kennis over landbouwbodems en goed bodembeheer ook vertaald wordt naar de praktijk.

In de PPS Beter Bodembeheer en haar voorgangers is sinds 2013 veel kennis vergaard over alle aspecten van duurzaam bodembeheer in de open teelten, met nadruk op de akkerbouw. In de PPS lag de nadruk op onderzoek en was het niet mogelijk om alle vergaarde kennis voldoende breed en diepgaand gecommuniceerd naar de praktijk. Vanuit de praktijk en onderwijs is vooral behoefte aan kennisontsluiting op de thema's 'Grondbewerking' en 'Bodembioologie en ziektevering'.

Het doel van dit KoM-project is om de kennis uit de PPS Beter Bodembeheer en aanpalende onderzoeksprogramma's en projecten zoals Slim Landgebruik, EJP SOIL, PPS 'Kringloop organische stof én bodemweerbaarheid bevorderen' en de SIA-projecten rond bodem te communiceren naar de praktijk zodat deze nieuwe kennis door meer boeren makkelijker vindbaar en beter toegepast kan worden. Hiermee draagt dit KoM-project bij aan het duurzaam beheer van landbouwbodems per 2030. Dit KoM-project richt zich zowel op communicatie naar de huidige als de toekomstige boeren en erfbetreiders. De bodemlectoren van Aeres Hogeschool en HAS Green Academy zijn om deze reden betrokken bij dit project.

In dit tweejarig project wordt (1) met Groenkennisnet en CRKLS een kennisdatabase en website opgezet waarin de kennis uit de PPS Beter Bodembeheer en aanpalende projecten wordt ontsloten in een serie handboeken op MBO/HBO-niveau. De handboeken worden zowel digitaal als fysiek ontsloten, waarbij op de website de kennis goed doorzoekbaar is en ook verrijkt wordt met links naar tools en bestaande kennisproducten (flyers, video's, infographics etc. over het onderwerp). Als voorbeeld fungeert het Handboek Groenbemesters uit 2019, dat we naast de nieuwe handboeken ook met de nieuwe website zullen ontsluiten. (2) Twee nieuwe handboeken op de thema's a) Bodembioïologie en ziektevering en b) Grondbewerking worden opgesteld in nauwe samenwerking met de partners in het project. Partners dragen bij met o.a. inventarisatie van kennisvragen, beoordeling van de bruikbaarheid van de informatie en het aandragen van best practices casestudies van boeren en erfbetreders. Gekoppeld aan de ontwikkeling van de handboeken wordt (3) bijgedragen aan kennisoverdrachtsactiviteiten voor boeren, adviseurs, loonwerkers, docenten en studenten gelieerd aan de partners in het project met o.a. masterclasses en bijdragen op praktijkdagen over de onderwerpen van de handboeken.

Dit KoM-project is geslaagd als we een toegankelijke website hebben met de bodemkennis in drie handboeken ontsloten en daarnaast veel boeren, adviseurs, loonwerkers, docenten en studenten hun kennis hebben bijgespijkerd in diverse geslaagde kennisevenementen.

2. Doel en doelgroep

Aanleiding

In het Nationaal Programma Landbouwbodems (NPL) heeft de overheid met het bedrijfsleven afgesproken dat landbouwbodems in 2030 duurzaam beheerd worden en dat 0.5 Mton koolstof jaarlijks wordt vastgelegd in landbouw bodems. Om de doelstelling dat landbouwbodems in 2030 duurzaam beheerd worden en voldoende koolstof opslaan te behalen is het essentieel dat ontwikkelde wetenschappelijke kennis over bodems en beter bodembeheer ook zo goed mogelijk en naar zo veel mogelijk landbouwers vertaald wordt naar de praktijk.

Duurzaam beheer van landbouw bodems is cruciaal in:

- Behoud van landbouwproductie: gezien ontwikkelingen met bijvoorbeeld bodemverdichting, verdroging, verzilting, beschikbaarheid gewasbeschermingsmiddelen en verarming bodemkwaliteit.
- Bijdrage aan maatschappelijke vraagstukken als koolstofvastlegging, klimaatadaptatie, waterkwaliteit, verminderen van emissies naar water en lucht en behoud van biodiversiteit.

De PPS Beter Bodembeheer en haar voorgangers heeft sinds 2013 veel kennis vergaard over duurzaam bodembeheer in de open teelten, met nadruk op de akkerbouw. In de afgelopen jaren zijn o.a. integrerende analyses uitgevoerd rond de lange termijnstelsystemproeven en is nieuwe kennis verzameld rond bodembioïologie, bodemweerbaarheid, organische stof en het meten en beoordelen van bodemkwaliteit. De PPS Beter Bodembeheer eindigt begin 2023. In de PPS lag de nadruk op onderzoek. De opgedane kennis kon onvoldoende breed en diepgaand gecommuniceerd worden naar de praktijk ondanks de vele communicatie-activiteiten die vanuit de PPS zijn georganiseerd. Dit wordt ook door de stuurgroep van de PPS, bestaande uit vertegenwoordigers van bedrijfsleven en LNV, onderschreven. Er is behoefte aan kennisverspreiding (1) specifiek gericht op de doelgroep, dat (2) er een goed overzicht is van de kennis die beschikbaar is op een vaste locatie en (3) op een eenduidige manier verspreid zal worden waarbij de doelgroep actief betrokken is. De leden van BO Akkerbouw, Cumela en de bodemlectoren vanuit de HASsen geven aan dat prioriteit ligt bij de betere én actieve ontsluiting van de ontwikkelde wetenschappelijke kennis voor de thema's 'Bodembioïologie en ziektevering' en 'Grondbewerking'. Deze wensen komen ook mede vanuit het actieplan Plantgezondheid van BO Akkerbouw.

De al beschikbare handboeken vinden hun weg naar een brede doelgroep. Sinds lancering zijn bijvoorbeeld 600 fysieke exemplaren van het handboek Groenbemesters aangeschaft en daarnaast vele keren gedownload van de website handboekgroenbemesters.nl. Het Handboek Bodem en Bemesting heeft op jaarbasis 40.000-50.000 pagina bezoeken op de website www.handboekbodemenbemesting.nl.

Doel

Het doel van dit KoM-project is om kennis uit de PPS Beter Bodembeheer en aanpalende onderzoeksprogramma's en projecten te ontsluiten via digitale en fysieke handboeken en te communiceren naar de praktijk zodat deze nieuwe kennis door meer huidige en toekomstige boeren en erfbetreders makkelijk vindbaar en beter toegepast kan worden. Hiermee draagt dit KoM-project bij aan het duurzaam beheer van landbouwbodems per 2030.

Opzet project

Om dit doel te bereiken wordt binnen dit KoM-project:

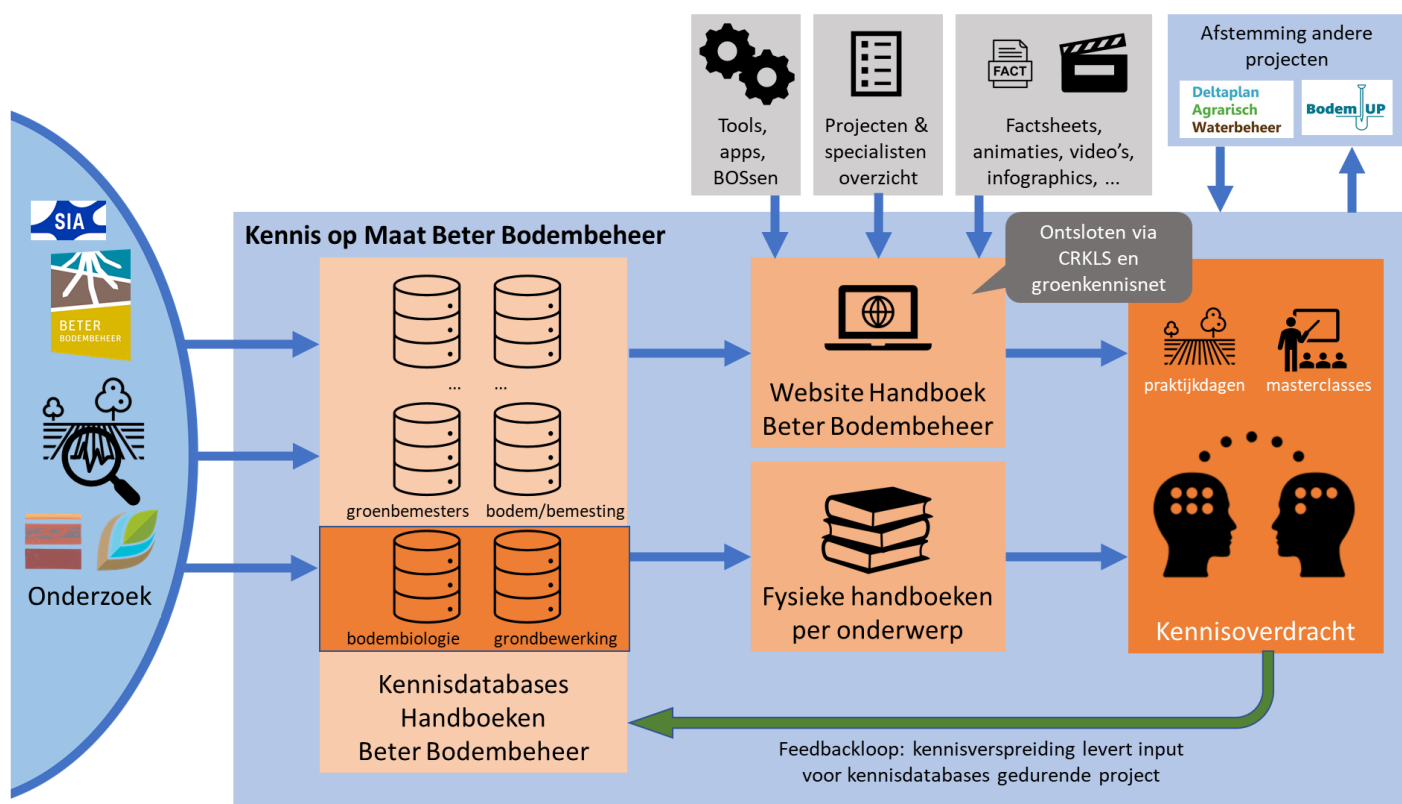
1. Voorzien in een kapstokstructuur, waarbij de gegeneerde kennis uit de diverse projecten over bodem, in de breedste vorm, gegroepeerd beschikbaar gesteld wordt in 'handboeken'. Deze handboeken zullen gedrukt worden en beschikbaar komen op de website www.beterbodembeheer.nl, ontsloten worden via een projectpagina op CRKLS en Groenkennisnet. Dit is reeds met beide partijen afgestemd. De website www.beterbodembeheer.nl wordt aangepast voor dit doel. De websitestructuur moet zorgen dat de kennis eenvoudig beschikbaar wordt waarbij gebruikers zelf verschillende dwarsdoorsnedes kunnen maken (bijvoorbeeld per gewas, per thema (bijv. nematoden) en per maatregel (bijv. NKG). Ook zal de structuur zo zijn dat de kennis gemakkelijk geactualiseerd kan worden vanuit nieuw onderzoek. Het beheer van de website na het project is voorzien vanuit CRKLS. Gedurende het project zullen hier nadere afspraken over gemaakt worden.
2. De nadruk binnen dit KoM-project zal allereerst liggen op de ontwikkeling van het 'Handboek Bodembio- en Ziekte- en Ziektevering' en het 'Handboek Grondbewerking'. Deze handboeken hebben prioriteit bij de partners en dragen ook bij aan duurzaam bodembeheer voor o.a. klimaatadaptatie (betere bodemstructuur), waterkwaliteit (inzet gewasbeschermingsmiddelen) en biodiversiteit. Samen met de bestaande handboeken Groenbemesters en Bodem en Bemesting wordt de kennis van zowel biotische als abiotische kenmerken van de bodem behandeld. Het handboek groenbemesters wordt ook opgenomen in de nieuwe kapstokstructuur. Vernieuwing van het Handboek Bodem en Bemesting is dringend gewenst, maar daarvoor wordt eerst gewacht op de eerste resultaten van de PPS BAAT die verwacht wordt per 2023 te starten. Gezien de huidige structuur van het Handboek Bodem en Bemesting kan deze nog niet ingepast worden in de in dit project op te stellen kapstokstructuur.
3. De ontwikkeling van de 2 handboeken gaat hand in hand met bijdragen aan een aantal kennisverspreidingsactiviteiten voor docenten, adviseurs, loonwerkers, en boeren van partners in het project rond de onderwerpen van de nieuwe handboeken zoals masterclasses en praktijkdagen. Daarnaast zal ook de communicatie over bodemonderzoek via de website Beter Bodembeheer in dit project worden voortgezet.

Figuur 1 geeft een overzicht van het project.

Doelgroep

In dit KoM-project ligt de nadruk met name op vertaling van de wetenschappelijke kennis naar toepassing in de akkerbouw. Daarom bestaat de doelgroep die bereikt wil worden in dit KoM-project uit voornamelijk uit: boeren en erfbetreders en het onderwijs. Voor gebruik in onderwijs, richten we ons specifiek op 1) de opleidingen voor bodemadviseurs op diverse niveaus en 2) docenten in MBO en HBO. Bodemlectoren Gera van Os van Aeres Hogeschool en Judith van de Mortel van HAS Green Academy zijn werkzaam in het HBO-onderwijs, maar hebben ook een directe link met MBO-onderwijs. Overige partners hebben aangegeven de te ontwikkelen lesmaterialen te gaan inzetten bij in-house opleidingen om zo hun adviseurs van nieuwe kennis te voorzien. De doelgroep zal actief betrokken worden bij het opstellen van deze handboeken, middels bijvoorbeeld het aandragen van vragen uit het veld die worden behandeld in het handboek als casestudies, het aandragen van beeldmateriaal etc. Het ophalen van deze input zal voornamelijk ingebracht worden door de private en educatiepartners.

We verwachten met dit project alle akkerbouwers te bereiken via kanalen van partners als BO-Akkerbouw, Agrifirm, CZAV, van Iperen, COSUN en AVEBE en de eigen website www.beterbodembeheer.nl met bijbehorende social mediakanalen. Adviseurs van de partners welke een aanzienlijk deel van de totale groep vormen worden ook via de kanalen van de partners bereikt. Adviseurs van andere organisaties worden vooral via de eigen website www.beterbodembeheer.nl met bijbehorende social mediakanalen bereikt. Via Cumela verwachten we ook alle aangesloten loonwerkers te bereiken. Docenten en studenten van de HAS Green Academy en Aeres Hogeschool worden bereikt door deelname aan het project. Via de bodemlectoren worden ook een groot deel van docenten en studenten van andere Hogescholen bereikt. Met de partners en beoogde communicatieactiviteiten bereiken we een groot doelbereik binnen de doelgroepen. Met de kennisverspreidingsactiviteiten verwachten we ten minste direct 750 mensen uit de doelgroep te bereiken (tenminste 15 activiteiten x gemiddeld 50 mensen per activiteit). Daarnaast zullen vanuit een deel van de activiteiten ook communicatieproducten voortkomen (zoals artikelen en verslagen bijeenkomsten en video's) waarmee het totale bereik vergroot wordt.

Figuur 1. *Opzet van het project: Met de kennis uit de PPS Beter Bodembeheer en ander bodemonderzoek vullen we kennisdatabases per onderwerp waarin de kennis in kleine brokjes wordt samengevat. Vanuit deze databases kunnen we enerzijds de fysieke handboeken samenstellen en anderzijds de kennis via een website ontsluiten. Via deze website worden ook bestaande tools, kennisproducten en overzichten van specialisten en (lopende) projecten ontsloten. In het KoM-projecten dragen we ook bij aan een aantal kennisoverdrachtsactiviteiten van partners zoals masterclasses en praktijkdagen. We stemmen af met andere kennisverspreidingsprojecten voor input en gebruiken de kennisoverdrachtsactiviteiten ook om de handboeken te vullen en te verbeteren.*

Afstemming andere onderzoeks- en kennisverspreidingsprojecten

Ook in andere onderzoeksprogramma's als Slim Landgebruik, EJP SOIL, PPS 'Kringloop organische stof én bodemweerbaarheid bevorderen' is kennis ontwikkeld over duurzaam bodembeheer die nog niet of beperkt gecommuniceerd is naar de praktijk en goed in samenhang met de kennis uit de PPS Beter Bodembeheer verspreid kan worden. Ook resultaten uit de SIA-projecten rond bodem zoals Duurzame Bodem en het onlangs goedgekeurde project 'Koolstof als Kans' worden meegenomen. Resultaten uit de andere KoM-projecten zoals de KoM-projecten Leerreis Nutriënten Kringlopen en Preventie van bodemverdichting in de akkerbouw worden geïntegreerd in de op te stellen handboeken en activiteiten waar relevant. We stemmen af in de communicatieactiviteiten met lopende projecten rond kennisverspreiding van bodem zoals de Versterkte Kennisverspreiding Bodem binnen DAW, regionale DAW-projecten als BodemUP en het Duurzame Praktijknetwerk Akkerbouw. Gekeken wordt of ook kennisverspreidingsactiviteiten met deze projecten georganiseerd kan worden. Concepten van de handboeken zullen met adviseurs in deze projecten besproken worden.

Resultaat

Dit project levert op:

1. Een structuur voor het ontsluiten van bodeminformatie via handboeken met een kennisdatabasestructuur en website.

2. Een vernieuwde website www.beterbodembeheer.nl ingebed in CRKLS en Groenkennisnet waarop de handboeken ontsloten kunnen worden samen met tools, andere praktische informatiebronnen (factsheets, animaties, video's, infographics) en informatie over specialisten en projecten.
3. Twee nieuwe handboeken op gebied van 'Bodembiologie en ziektevering' en 'Grondbewerking' opgenomen in de kennisdatabase en ontsloten via een website via Groenkennisnet en CRKLS en als gedrukte exemplaren.
4. Inpassing van het Handboek Groenbemesters in deze nieuwe kennisdatabasestructuur.
5. Tenminste 15 bijdragen aan communicatieactiviteiten van partners en derden in de vorm van o.a. masterclasses en praktijkdagen voor boeren, adviseurs, loonwerkers en docenten rond de thema's van de nieuw te maken handboeken.

3. Werkplan en projectorganisatie

Werkplan

1. Opzet kennisdatabase en website

Met Groenkennisnet en CRKLS wordt een opzet gemaakt voor de kennisdatabase en website. Het Handboek Groenbemesters fungeert als voorbeeld voor het vullen van de kennisdatabase en de ontsluiting via de website. De website en kennisdatabase worden door Groenkennisnet ontwikkeld. De website gaat na lancering aan het eind van het project gebruikmaken van de URL www.beterbodembeheer.nl van de huidige PPS Beter Bodembeheer en zal ingebed (en dus toegankelijk) zijn binnen Groenkennisnet en CRKLS. Tot die tijd blijft de informatie van de huidige PPS Beter Bodembeheer op de website zichtbaar en zal de website ook gebruikt worden voor publicatie van nieuwsberichten rond resultaten uit bodemonderzoek en aankondigingen van kennisbijeenkomsten rond bodem (zie taak 3). De nieuwe website zal per handboek ook links bevatten naar tools, apps en beslissingsondersteunende systemen, naar bodemspecialisten, naar lopende en afgeronde projecten en naar praktische producten als factsheets, animaties, video's en infographics over het onderwerp. Per handboek worden ook twee contactpersonen benoemd waar gebruikers terecht kunnen met inhoudelijke vragen.

2. Opstellen van de handboeken

Er worden twee nieuwe handboeken opgesteld ('Grondbewerking' en 'Bodembiologie en ziektevering'). Er wordt per handboek een team gevormd bestaande uit (1) een coördinator (WUR-onderzoeker), (2) enkele experts op het onderwerp (WUR-onderzoekers) en (3) een selectie van de bedrijfslevenpartners en (4) één of twee docent(en). In het team wordt de opzet van het handboek gemaakt in de ontwikkelde kennisdatabasestructuur. De opzet wordt in en buiten het project getoetst op praktische bruikbaarheid en aangepast indien nodig. Vervolgens wordt door de WUR-onderzoekers het handboek gevuld met de kennis en, in afstemming met de docent(en) uitgewerkt op MBO/HBO-niveau. Bedrijfslevenpartners en docenten leveren daarbij de bij hun beschikbare kennis, informatie en beeldmateriaal aan. Ook toetsen zij concepten van het handboek bij hun adviseurs en collega's en koppelen bevindingen terug. In regelmatige bijeenkomsten wordt de invulling van het handboek besproken. Gekeken wordt naar gebruik van infographics en beschrijving van casestudies, uitmuntende voorbeelden van maatregelen/aanpakken binnen het onderwerp die door boeren al in de praktijk worden toegepast. De teksten en figuren van het handboek worden opgenomen in de database en tot slot worden de fysieke handboeken opgemaakt en gedrukt. Aan het slot van het project worden de nieuwe website en de fysieke handboeken gelanceerd.

3. Kennisoverdrachtsactiviteiten en communicatie

Kennisoverdracht

Gekoppeld aan het ontwikkelen van de handboeken wordt bijgedragen aan kennisoverdrachtsactiviteiten van partners en anderen. Hierbij wordt met name gedacht aan het geven van masterclasses en demonstraties voor medewerkers en leden van partners, docenten in het onderwijs en telers van het Duurzaam Praktijknetwerk Akkerbouw. Tevens kunnen bijdragen geleverd worden op de praktijkdagen georganiseerd door partners. In overleg met de partners worden de communicatieactiviteiten binnen het beschikbare budget per half jaar vastgesteld. Desgewenst wordt bijgestuurd naar andere activiteiten zoals bijvoorbeeld bijdragen aan webinars of podcasts, maken van video's. Gedurende het project worden tenminste bijdragen aan tenminste vijftien kennisverspreidingsactiviteiten georganiseerd verdeeld over de gehele

doelgroep van het project (boeren, adviseurs, loonwerkers, docenten). Tenminste 3 activiteiten worden voor elke doelgroep georganiseerd. Een aantal van de activiteiten zal ook voor verschillende doelgroepen georganiseerd worden. Met de kennisoverdrachtsactiviteiten wordt al gewerkt aan het verspreiden van de kennis die in de handboeken opgenomen wordt. Bijkomend doel in de activiteiten is een toetsing of de juiste informatie op de juiste wijze wordt aangeboden in de handboeken. Eventuele aanwijzingen voor verbetering worden meegenomen in het uitwerken van de handboeken.

Lancering handboeken

In het laatste kwartaal van het project worden de handboeken met de website gelanceerd in een bijeenkomst en verder ook via de kanalen van de partners. Hiervoor wordt een promotieplan opgesteld met de partners.

Algemene communicatie

In dit KoM-project wordt ook de algemene communicatie rond bodem voortgezet:

- Op de website www.beterbodembeheer.nl
  - Worden jaarlijks ca. 15 nieuwsberichten en aankondigingen van bijeenkomsten geplaatst, het gaat hier om berichten vanuit dit KoM-project maar ook vanuit ander bodemonderzoek als EJP SOIL, Slim Landgebruik, PPS BAAT (rond bemesting), PPS Groenbemesters en andere bodemprogramma's.
  - Blijft de informatie vanuit de huidige PPS Beter Bodembeheer beschikbaar als naslag gedurende vrijwel de gehele projectperiode.
- Via nieuwsbrieven: Nieuwsberichten van de website www.beterbodembeheer.nl worden 4 keer per jaar gebundeld in de Beter Bodembeheer nieuwsbrief.
- Via social mediakanalen van Beter Bodembeheer (Twitter, LinkedIn): Nieuwsberichten worden ook via deze media verder verspreid.
- Bedrijfslevenpartners delen de content van de website via hun eigen kanalen (website, nieuwsbrieven, social media etc.). Juist via die kanalen wordt de doelgroep bereikt.

4. Projectleiding en coördinatie

De projectleiding en coördinatie omvat de aansturing van het project en bewaking van de voortgang, het organiseren van interne overleggen, onderhouden van contacten met de partners en aanpalende projecten, en de financiële, juridische en administratieve afhandeling.

Planning

Het project zal 2 jaar lopen. De planning van de belangrijkste taken in het project staat in onderstaande tabel

Taken	2023 I	2023 II	2023 III	2023 IV	2024 I	2024 II	2024 III	2024 IV
1. Kennisdatabase en website								
<i>Opzet structuur database en website</i>								
<i>Vullen database en website met info</i>								
2. Opstellen Handboeken								
<i>Structuur handboek</i>								
<i>Invulling handboeken</i>								
<i>Opmaak en druk fysieke handboeken</i>								
3. Kennisoverdrachtsactiviteiten en communicatie								
<i>Kennisoverdrachtsactiviteiten</i>								
<i>Lancering handboeken en website</i>								
<i>Algemene communicatie</i>								
4. Projectleiding en coördinatie								

Projectorganisatie

In het project werkt WUR samen met BO Akkerbouw en haar leden, CUMELA en 2 van de bodemlectoren uit het onderwijs. Partners in het project zijn BO Akkerbouw, Agrifirm, CZAV, van Iperen, Cosun, AVEBE, LTO Nederland, CUMELA, HAS Green Academy en Aeres Hogeschool.

De projectorganisatie bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Projectteam: Projectleider (WUR) en vier trekkers van de volgende onderdelen (WUR):
  1. Opzet en vullen database/website (taak 1)
  2. Opstellen handboek grondbewerking (taak 2a)
  3. Opstellen handboek bodembioïologie en ziektevering (taak 2b)
  4. Kennisoverdrachtsactiviteiten en communicatie (taak 3)Projectleider is verantwoordelijk voor projectleiding en coördinatie (taak 4)
2. Stuurgroep: Twee keer per jaar wordt een (online) voortgangsoverleg georganiseerd door de penvoerder (BO-Akkerbouw) en WUR met alle partners waar voortgang wordt besproken en plannen voor komende periode. Hier worden ook de plannen voor kennisoverdrachtsactiviteiten vastgesteld.
3. Ontwerpteam: Groenkennisnet en WUR maken in team ontwerp voor kennisdatabase en website en zorgen later voor vulling van de database en website met de kennis uit de handboeken. Ontwerpeisen en conceptopzet worden besproken met partners.
4. Handboekteams (twee): Per handboek wordt een team gevormd bestaande uit een coördinator (WUR), onderzoekers (WUR), bedrijfslevenpartners en docenten die samen de opzet en inhoud van de handboeken bepalen.
5. Teams voor organisatie kennisoverdrachtsactiviteiten: per kennisoverdrachtsactiviteit worden kleine teams gevormd vanuit onderzoek en bedrijfsleven/onderwijs om de activiteit vorm te geven passend bij de doelgroep.

4. Communicatie

Belangrijke aspecten in de communicatiestrategie van het project zijn:

1. Koppeling van de handboeken aan CRKLS en Groenkennisnet om de door de partners gevreesde versnippering te voorkomen. Deze websites hebben al tot doel om kennis te verzamelen en bundelen voor de beoogde doelgroepen.
2. Met BO-Akkerbouw, de andere partners en Groenkennisnet wordt gedurende de looptijd van het project nadere afspraken gemaakt over het beheer en onderhoud van de handboeken.
3. Met handboeken (zoals nu al beschikbaar in Handboek Groenbemesters) wordt alle belangrijke kennis voor de praktijk samengevat en op logisch en makkelijk toegankelijke manier ontsloten voor boeren, adviseurs, loonwerkers, docenten en studenten. De handboeken dienen als naslagwerk en lesmateriaal.
4. In het handboek kijken naar alternatieve wijzen van kennisontsluiting via o.a. infographics en beschrijving van casestudies van maatregelen bij boeren.
5. Verspreiding van nieuws, aankondigingen ook via de kanalen (website, nieuwsbrieven, social media, bijeenkomsten etc.) van de aangesloten partners: dit zijn de kanalen waarmee de doelgroepen bereikt worden.

Voor de concrete uitwerking van de communicatie zie onderdeel 3 van het werkplan.